

108 fórmulas galegas

Ramón Anxo Martínez Seixo

Escola Oficial de Idiomas. Vigo

Nesta recadádiva recóllese e explícanse 108 fórmulas (sen contar variantes) que se empregan na actualidade en moi variados puntos do país galego. Inclúense tamén exemplos de uso e dáase conta da procedencia de cada unidade fraseolóxica e doutras informacións. Palabras clave: fraseoloxía, fórmulas, galego.

This compilation contains and explains 108 formulaic expressions (without considering their variants) used in these days all over Galicia. Examples of use are also given and, at the end of the paper, the origin of each phraseological unit and some other data are reported. Key words: phraseology, formulae, Galician.

O presente traballo é unha pequena mostra de fórmulas ouvidas ou recollidas en diferentes lugares de Galicia por min ou polas persoas que figuran nas notas do final. Algunhas destas unidades fraseolóxicas son xa coñecidas e a razón de que aparezan aquí está case sempre no desexo de que fique constancia dunha nova variante ou do seu uso, o que axudará a saber cal é a súa extensión xeográfica.

Seguindo a María Álvarez de la Granja (2003) podemos clasificar as unidades fraseolóxicas en *locucións* e *enunciados fraseolóxicos*. Estes últimos son “fronte ás locucións [...], actos de fala, unidades comunicativas fixadas. Son, precisamente enunciados e [...] teñen contorno melódico propio (unha entoación xa dada), sentido completo e autonomía sintáctica, e sempre con independencia do esquema sintagmático a través do que se realizan (frase, oración...)”. Distinguimos dous tipos de enunciados fraseolóxicos: refráns e fórmulas. “Os refráns son enunciados fraseolóxicos que encerran un valor de verdade xeral, isto é, unha verdade (unha idea presentada como verdade) válida en calquera tempo”: *contra o ás non arrastrarás, senón perderás; o que non forra leña non forra cousa que teña; vale máis pan duro que pedras moles*. As *fórmulas* son “enunciados fraseolóxicos con significado pragmático e situacional, pero carentes dun significado descritivo con valor de verdade xeral e, en boa parte dos casos, carentes de calquera significado descritivo”: *meu dito, meu feito; morra o conto; vaiche boa!; estamosche bos!; outra vaca no millo!; até mañá!; de acordo; etc.*

Aínda que algunhas das UFs que presento aquí están moi próximas aos refráns, inclínome por consideralas fórmulas. Na parte final pódese consultar a procedencia de cada expresión e a forma exacta como foi ouvida nos casos en que non coincida a forma coa que presento na primeira parte.

Quixera aproveitar para lles agradecer aos meus colaboradores a súa inestimábel axuda, en especial ás persoas que figuran citadas nas notas do final.

Abreviaturas e símbolos:

CD: complemento directo

COL.: coloquial

ex.: exemplo

HUM.: humorístico

inf.: información

IRÓN.: irónico

UF: unidade fraseolóxica

VUL.: vulgar

A. Fórmulas

1. **A ningún marrán se lle quitan as cartas da man** COL., HUM. [Dino, nalgúns xogos de cartas, os outros xogadores se, cando se bota a sortes para ver quen dá, lle toca dar ao que está a repartir]. // Cuntis; inf.: Ánxela Mª Domínguez Martínez.

2. **A ver se cho/volo vai comer o gurgullo** COL. [Úsase para responder a quen (nos xogos de cartas) usa a expresión "ter millo vello (no canastro/hórreo)", que significa 'ter moitos puntos ou levar unha boa vantaxe']. –*Non me importa que vaías facendo algún tanto, teño millo vello no hórreo...!* –*A ver se cho vai comer o gurgullo.* // Cuntis; inf. e ex. de Ánxela Mª Domínguez Martínez.

3. **A vergonza era verde e comeuna un burro** COL. [Úsase para criticar, con humor, a falta de pudor de alguén para facer algo pouco aceptábel]. –*Olla que putada lle fixo.* –*A vergonza era verde e comeuna un burro.* // Vereá; inf. e ex. de Miguel Rubinos Conde. Outra variante é a que

recolle Maite Veiga en Castro de Rei: "a vergonza era verde e comeuna unha vaca". [VEIGA DÍAZ (1996)].

4. **Adeus, que che vaia ben** COL. [Expresa a perda, o fin, ou, ás veces, a indiferenza ou desinterese por algo ou alguén]. *Si, el prometíalle moito, mais despois todo aquilo: adeus, que che vaia ben.* | *Entraron na igrexa, arrepañaron o que puideron e adeus que che vaia ben. Ninguén soubo máis nada.* // *Adiós, que che vaia ben* (A Caniza).

5. **Agora xa foi (, Marica non chores)** COL. [Expresa que algo xa non ten remedio]. *Moito traballei na miña vida, meu Deus, aí que pena!, pero vaia, agora xa foi, agora facía falta que me tocasse unha lotaría para revivir un pouquiño.* // *Aora xa foi* (Meá, Mugar dos; inf. e ex.: María Prados Rei); *agora xa foi Marica non chores* (Lalín, inf.: Antón Granxa González; Meira, inf.: Anxos Trabada Crende; Rinlo, Ribadeo, inf.: Xosé Manuel Vázquez González).

6. **Aí vai (todo) o ben que a vella ten** COL. [Dise para expresar que algo que é pouco é todo canto hai e non hai máis].

–*Só me recolliches cinco refráns ¿e o resto?* –*Pois, amiguiño, aí che vai o ben que a vella ten.* // *Aí vai o ben que a vella ten* (Meira; inf.: Anxos Trabada Crende); *aí vai todo o que a vella ten* (Lalín; inf.: Antón Granxa González); *aí vai todo canto a vella ten* (A Vitoria, Mercurín, Ordes; inf.: Mª Luísa Calvo Germales).

7. Aínda está o capador enriba da cocha COL. [Dise para expresar que un asunto aínda non está acabado ou concluído]. –*Iso está mal, non se fai así.* –*Tranquilo que inda está o capador enriba da cocha.* // Concello de Pol; inf. e ex. de Carme Murado Rodríguez.

8. Aínda non asamos e xa pingamos COL. [Aplicase a cando algo se fai sen lóxica, como cando se queren resultados antes do tempo razoábel ou cando se pretende facer algo para o que non se está preparado]. *Contrataron un novo adestrador e xa queren bos resultados, nin tempo lle dan para que organice ben o equipo. Se é o que eu digo: aínda non asamos e xa pingamos.* // Muxía; inf.: Pilar Lema Alvarellos.

9. Anda a tormenta baixa / debe andar a tormenta baixa COL. [Dise para delatar a alguén que botou un peido]. *Debe andar a tormenta baixa que por aquí cheira mal.* // Ordes; inf. e ex. de Carlos Calvo Varela.

10. Aparta, mundo, que te afundo! COL., IRÓN. [Dise a quen vai moi finchado e decidido, como se fose “comer o mundo”. Tamén se pode dicir a unha persoa que pasa por outra sen moita consideración, case atropelándoa]. *Aparta, mundo, que te afundo! Ti viches que modos? Por quen se terá ese merdeiro?* // *Aparta, mundo, que te fundo!* (Candeán, Vigo; inf.: Xoán Colazo Pazó).

11. Aperta, rucho, o cu contra o casucho! COL. [Dise para facer que

alguén se dea présa]. –*Aperta, rucho, o cu contra o casucho! Vamos...!* // *Aperta, rucho, o cu contra o casucho* (Vilaza, Gondomar; inf.: Xoán Colazo Pazó).

12. Así tamén xoga a miña cadela / así tamén xoga o meu can COL. [Dise a quen gaña unha partida por ter tido boas cartas]. *Sáironvos todos os trunfos, así tamén xoga a miña cadela.* // Concello de Pol; inf. e ex. de Anxos Trabada Crende.

13. Bota/botade de aí! / bota/botade para alá! COL. **1.** [Úsase para rexeitar alguén ou reprobalo]. *O peiteador quería raparme e díxenlle eu: ‘bota de aí!’.* **2.** [Úsase para expresar incredulidade]. –*Din que sae cunha rapaza impresionante.* –*Bota pra alá!, co tímido que é ese...!, a ti enganáronte.* // *Bota/botai de aí / bota/botai pra alá* (A Caniza; inf.: Mª Lourdes Blanco Rodríguez).

14. Bótalle/botádelle unha area de sal! COL. [Expresa que xa non se pode facer nada respecto de algo que aconteceu]. *Non o fixeches antes que inda podías e agora qué, agora bótalle unha area de sal!* // O Barqueiro, Mañón e Comarca de Ortegal; inf: Anxo Rosende Fernández.

15. (Cago n) o berce que te/o... abanou! VUL. [Expresa desgusto, reproche, recriminación, rexeitamento ou desacordo]. *O berce que te abanou! É que non hai maneira contigo!* // *Cago no berce que che abanou* (Ribeira; inf.: Ánxeles Martínez Villa).

16. Cando falo/fala... canta un carro COL. [Úsase para reforzar a veracidade do que se di ou do que outra persoa di]. *Se o dixo el, eu faríalle caso, cando fala canta un carro.* // *Cando fala canta un carro* (Caldeliñas, Verín; inf: Marcos Lago Alvarez). Esta UF foi recollida tamén recentemente no Morrazo coa forma “cando eu falo canta un carro”. [CASTRO OTERO (2005)].

17. Chipirrichí, María Manuela! / chucurruchú, María vas vella! / tipirrití, María fai festa! / tramparrantrán, Marica prá feira!

COL. [Dise para mostrar contrariedade, incredulidade ou menosprezo ante algo que se considera carente de credibilidade ou unha trapallada]. –*Chipirrichí, María Manuela! Xa che dixen que cales!* | –*Dixéronme que o rapaz mercou un coche porque lle tocou a lotaría.* –*Chucurruchú, María vas vella.* | –*Díxome que hoxe viña seguro.* –*Tramparrantrán, Marica prá feira, a ese non se lle pode facer caso.* // *Tipirrití/teperreté/chipirrichí María Manuela/María fai festa* (Candeán, Vigo; inf.: Xoán Colazo Pazó); *tramparrantrán, Marica prá Feira!* (Ordes; inf.: Olga Romasanta Iglesias); *chucurruchú, María vas vella;* *chucurruchú, María gaiteira;* *chucurruchú, María faldreta;* *chucurruchú* (Pontevedra; inf. e 2º ex. de Josefa Beloso Gómez).

18. Como dicía/dixo o outro COL. [Úsase cando se vai citar un dito ou proverbio ou para acompañar algo que se dá por consabido]. *Tanto ten, como dixo o outro: máis vale pan duro que pedras moles.* | *Como dicía o outro, a xente por algo ten que rebentar.* // Como dixo o outro (Vigo); como dicía o outro (A Caniza).

19. Como quen di [Úsase para introducir unha aclaración ou modificar ou dar como aproximado o que se di]. *O empregado despois daquilo ficou, como quen di, na rúa.* // É unha UF corrente.

20. Con que xente me metín ao mar! COL. [Dise para comentar a pouca valía ou as malas calidades das persoas]. *Miña nai! Con que xente me metín ao mar! E iso que me avisaron.* // Redondela; inf.: Miguel Rubinos Conde.

21. Cona que te/o... botou/pariu! VUL. [Expresa desgusto, reproche,

recriminación, rexeitamento, desacordo ou admiración]. *Cona que os pariu! Non me volveron facer outra vez o mesmo?* // (A) *cona que te/o... botou/pariu!* É unha UF corrente en Vigo.

22. Dálle co bolo que é miolo! COL. [Dise para criticar a insistencia ou a teimosía de alguén]. *Dálle co bolo que é miolo! Non che dixen xa o motivo polo que estás castigado?* // Beluso, Bueu; inf.: Coral Rivas Martínez.

23. Dálle que aínda bole! COL. [Dise para criticar a insistencia ou a teimosía de alguén]. *Dálle que aínda bole!, que teimoso es, ¿non che digo que iso non é así?* // A Xironda, Cualedro; inf.: Celia Iturralde de la Fuente.

24. De acordo 1. [Úsase para expresar conformidade]. –*Queredes vir á tarde ver esa película?* –*De acordo, esperádenos na porta dos minicines.* **2.** [Úsase, en forma interrogativa, para pedir aprobación]. *En canto eu lavo os demais ingredientes ti vas comprar as latas de atún ¿de acordo?* // Trátase dunha fórmula moi corrente.

25. Dese lado durmo ben COL. [Expresa despreocupación sobre un asunto determinado]. –*Xa ouviches o que dixo.* –*Ai, eu dese lado durmo ben, non me fai diferenza ningunha.* // Parada das Achas, A Caniza; inf.: Mª Lourdes Blanco Rodríguez.

26. Deus dea cortes que cochos hai abondo COL. [Dise cando alguén fai algún acto groseiro ou indecente ou que demostra pouca educación]. –*Fou! Anda a tormenta baixa!* –*Deus dea cortes que cochos hai abondo.* // *Dios dea cortes que cochos hai abondo* (Ordes; inf. e ex. de Carlos Calvo Varela).

27. Deus o faga/fixera (polo) mellor COL. [Expresa desexo de que algo mencionado (polo que fala ou por

outro) non suceda]. *Que ma tiren aos sesenta e cinco anos de ir á marea...! Así que ¿que vou facer eu despois? Terei que ir roubar. Deus o faga polo mellor, pero vaia.* // *Diolo fixera mellor* (As Neves; inf.: Dolores Barbeito Lorenzo; Parada das Achas, A Caniza); *Dios o faga mellor* (Forcarei; inf.: Margarita López Barreiro); *Diolo faga polo mellor* (Meá, Mugardos; inf. e ex.: María Prados Rei); *Diolo queira mellor* (Vilamelles, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán).

28. Deus que te/o... fixo! COL. [Expresa desgusto, reproche, recriminación, rexeitamento ou desacordo]. *Deus que vos fixo! Seguide así que xa veredes!* // *Dios que te fixo!* (Candeán, Vigo; inf.: Xoán Colazo Pazó).

29. Diso nada / nada diso COL. **1.** [Dise para manifestar que o que di o interlocutor non é certo ou totalmente certo]. *Nada diso, as cousas non ocorreron así!* **2.** [Dise para rexeitar de maneira clara algo ou para indicar que non se concede unha petición ou un desexo]. *–A festa ímola facer o próximo día na aula. –Diso nada, non podemos perder o tempo en festas.* // É unha UF moi corrente.

30. Do demo ao pai pouco vai / do demo para a nai pouca diferenza hai COL. [Expresa que hai pouca diferenza entre dúas cousas ou persoas]. *El maltratouna, mais ela é igual ca el: do demo prá nai pouca diferenza hai.* // *Do demo ao pai pouco vai* (inf.: Mª Amparo Grajal Vidal); *do demo para nai pouca diferenza hai* (inf. e ex. de Miguel Rubinos Conde).

31. Dunha vez era un rei COL. [Aplicase a cando alguén se gaba por facer algo que normalmente non fai]. *–Non te queixes, que hoxe cheguei cedo! –Si, ho! Dunha vez era un rei!* // Caldelañas, Verín; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

32. É bo carallo VUL. [Expresa sorpresa e contrariedade]. *–Seica se lle estragou de novo o motor. –Outra vez?*

Éche bo carallo! // Inf. e ex. de Carmen Malvido López.

33. Éra(che) boa! COL. [Expresa rexeitamento ou negación ante algo que se considera inadmisíbel]. *Aquí os que decidimos somos nós que por algo somos os donos da empresa! Érache boa! Veñen os do monte correr cos da casa!* // Trátase dunha UF moi corrente.

34. Está ben [Úsase para manifestar acordo ou para asentir]. *–Vémonos á tarde? –Está ben.* // Trátase dunha UF moi corrente.

35. Fai/facede lume nun ollo COL., HUM. [Dise a quen di que non ve ben]. *–Xa non vexo as letras pequenas do xornal. –Pois fai lume nun ollo.* // Matamá, Vigo; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso.

36. Fainas Deus e págaas Cristo COL. [Aplicase a cando levan a culpa os inocentes e non os culpábeis]. *–Por que estragaches o espertador? –Eu non fun, aquí fainas Deus e págaas Cristo.* // *Fainas Dios e págaas Cristo* (Matamá, Vigo; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso).

37. Fala Mateu que é tan bo como eu COL. [Dise de alguén que se considera que non é o máis adecuado para facer un determinado comentario ou crítica]. *–Anda a dicir que todos son lacazáns menos ela! –Si, ho, fala Mateu que é tan bo como eu!* // Concello de Lugo; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

38. Fala Tomasa do que lle pasa COL. [Dise de alguén que se considera que non é o máis adecuado para facer un determinado comentario ou crítica]. **A:** *–Non entendo a eses que engolen todo o lixo que botan na tele e despois andan a criticar eses programas.* **B:** *–Pois ti debes velos todos porque adoitas falar neles.* **C:** *–Fala Tomasa do que lle pasa.* // Concello de Lugo; inf.

Marcos Lago Álvarez. Esta UF recolleuna tamén Maite Veiga Díaz (1996) e definiuna así: "utilízase cando unha persoa crítica ou fala dunha situación poñéndoa en terceira persoa e distanciándose do asunto, e outro interlocutor considera que o que di pode aplicarse ao que fala".

39. Fíate/fíadevos (de Deus) e non corras/corrades COL. [Expressa que non se debe un fiar pasivamente, que é preciso o propio esforzo para atinxir un obxectivo]. *–Dixo que non me preocupase, que xa mo fai el. –Si, ti fíate e non corras. // Fíate de Dios e non corras (Matamá, Vigo; inf.: Anxos Hermida Alonso); fíate e non corras (Vigo).*

40. Galiña será, pero chéirame a can COL. [Díu quen presente un engano, quen desconfía]. *–Estiven con Rexina e díxome que ten o título de economista ¿el será certo? –Galiña será, pero chéirame a can. // Panxón, Nigrán; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso.*

41. Louvada sexa a cotra COL. [Dise para criticar a quen presume de ser máis do que é]. *–Que tesó vai ese, parece un ministro, e nin saúde. –Ai, louvada sexa a cotra! // Ai, alabada seña a cotra (Rinlo, Ribadeo; inf.: Xosé Manuel Vázquez González).*

42. Mal raio me parta COL. [Dise para expresar sorpresa ou enfado ou para reforzar unha afirmación]. *Non me digas que ti es fillo de Maruxa do Alto! Mal raio me parta, ho, que estás ben guapo! | Mal raio me parta, que che digo que era el. // Esgos; inf. e 1º ex. de Olga Romasanta Iglesias.*

43. Mala morte leve + CD! COL. [Dise para lle desexar mal a alguén]. *Mala morte leve a quen me pisou o millo así. // Esgos; inf. e ex.: Olga Romasanta Iglesias.*

44. Mala nacida leve + CD / véxate/véxao... unha nacida COL. [Úsase para lle desexar mal a alguén

ou como expresión ofensiva contra alguén]. *Véxate unha nacida!, Hai que ver como me envolviches! // Mala nacida te leve / véxate unha nacida (Baralla; inf. e ex. de Mariví González Sangregorio).*

45. Manda chover (na Habana)! COL. [Úsase para expresar admiración, sorpresa ou asombro]. *Manda chover na Habana!, Olla que meter un reloxo tan caro na auga... // Vilalba; inf. e ex. de María Jesús Guizán Durán.*

46. María matouse! COL. [Dise cando alguén cae ou cando non se pode facer o que se pensaba. En xeral expresa contrariedade]. *–Non podemos ir ao concerto que meu pai castigou a miña irmá e aínda somos pequenas para irmos soas. –María matouse!, sempre nos ten que pasar algo! // Matamá, Vigo; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso.*

47. Métella/metédella a san Roque que ten o cu de pau VUL. [Dise a quen conta unha mentira]. *–Vou facer unha viaxe a Australia. –Xa, métella a san Roque que ten o cu de pau. // Mitella (?) a san Roque que ten o cu de pau (Sobrado, Poulo, Gomesende; inf. e ex. de Alexia López Rodríguez).*

48. Mi ma! / miña madre querida! / miña madriña querida / miña nai (querida)! / miña naiçña (querida)! COL. [Úsase para expresar admiración ou sorpresa]. *–Mi ma!, aínda tes o traballo pola metade e iso que parecía do máis simple! –Si, home, si, ti pensas que todo o mar é peixe. | Miña mai querida!, como deixaron todo estes furafolas! // Son variantes dunha expresión moi corrente. Ex.: Carmen Malvido López.*

49. Na miña vida (, na miña alma)! [Expressa incredulidade ou asombro]. *Seica o deixou sen cartos e aínda quería que lle deixase a casa do seu pai! Que pouca vergoña! Na miña*

vida, na miña alma! // Vigo; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

50. Naceulle un dente á cocha COL. [Dí, nalgúns xogos de cartas, unha persoa cando a sorte comeza a favorecelo]. *Vaia, até agora non tiña un can e desta man naceulle un dente á cocha.* // Meira; inf. e ex. de Anxos Trabada Crende.

51. Non é (certo)? / non é (verdade)? [Úsase para preguntar se cabe a posibilidade de non ser así algo que se formula afirmativa ou negativamente]. *Estiveches alá poucos días, ¿non é? | Onte non chegaches a tempo, ¿non é verdade?* // Son UF moi correntes.

52. Non si? [Úsase para preguntar se cabe a posibilidade de non ser así algo que se formula afirmativamente ou negativamente]. *Estiveches alá poucos días, ¿non si? | Onte non chegaches a tempo, ¿non si?* // Parada das Achas, A Caniza. É unha UF bastante corrente.

53. Non somos iguais, paxariños que pardais COL. [Dise para marcar diferenzas con alguén]. *Neno, non me marees, xa sabes que non somos iguais, paxariños que pardais.* // *Non somos iguais pajaritos que pardales* (Matamá, Vigo; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso). Esta UF foi recollida tamén, recentemente, no Morrazo coa forma "non todos somos iguais, paxuriños e pardales". [CASTRO OTERO, Salvador *et alia* (2005)].

54. Non tal [Dise para reforzar a negación]. *–O que afirmou iso foi o Chicho. –Non tal, eu estaba alí e foi o Xesús.* // É unha UF bastante corrente.

55. Non tiña máis o demo con que rir COL. [Expresa desacordo ou negación ante algo que parece disparatado]. *–Mamá, dáme cartas? –Si, home, si. Non che tiña máis o demo con que rir!* // *Non tiña máilo demo con que rir* (Cuntis; inf. e ex. de Anxela Mª Domínguez Martínez).

56. Non vaia ser o demo (que + oración) COL. [Expresa precaución ou temor de que algo suceda]. *Garda iso, non vaia ser o demo que te manques e non teña remedio.* // É unha UF moi corrente, cando menos en Vigo.

57. O carallo! / polo carallo! VUL. [Expresa disconformidade, oposición a algo ou negación con desprezo]. *–Vamos, apróntate que saímos. –Polo carallo! Xa che dixen que eu de aquí non me movo!* // É unha UF moi corrente.

58. O cu polas pallas COL., HUM. [Dise cando no xogo un compañeiro lle pide a outro que arrastre e este non ten cartas con que o facer]. *–Arrastra! –Si, ho, o cu polas pallas.* // Concello de Pol; inf. e ex. de Anxos Trabada Crende.

59. O demo non desfai cruces COL. [Dise cando, ao iren xogar ás cartas catro persoas e queren facer parellas botando a reis, os dous primeiros reis que saen pertencen aos xogadores que están un en fronte do outro]. // Cuntis; inf.: Anxela Mª Domínguez Martínez.

60. O meu can pillou unha mosca (e se a pillou comeuna) COL. [Dise cando ocorre algo que non adoita ocorrer ou cando alguén acerta en algo por casualidade, frecuentemente como crítica. A segunda parte pódeala dicir outra persoa]. *Que vos convidou ese no bar? Vaia, o noso can colleu unha mosca.* // *O meu can pillou unha mosca (e se a pillou comeuna)* (Vedra; inf.: Henrique Neira Pereira). Outras variantes que recolleamos desta UF son: *o meu can colleu unha mosca* (Cea; inf.: Rosa Mª Rodríguez Muñoz); *o meu can papou unha mosca* (Redondela; inf.: Xosé Couñago Ribeira); *colleu o noso can unha mosca* (Santa Cristina de Cobres, Vilaboa; inf., ex.: Palmira Calvar Rosendo); *o meu can pillou unha mosca* (Arbo; inf.: Mercedes Carmueja Groba); *O Carballiño*; inf.: Eva Pazó González; Lalin; inf.: Xosé Antón Granxa González.

61. **O noso gato colleu un rato** COL. [Dise, a miúdo como crítica, cando sucede algo que non acostuma suceder ou cando alguén acerta en algo por casualidade]. –*Agora si, vaia pase lle deu Catanha a Gustavo!* –*O noso gato colleu un rato –díciá a miña avoa.* // UF ouvida en Vigo. O exemplo é real.

62. **O que dá o rei, dá o que ten** COL. [Cando un xogador contrario arrastra e se lle dá o rei é porque non queda outro trunfo]. // Concello de Pol; inf.: Anxos Trabada Crende.

63. **O que hai que oír por non ser xordos (e o que hai que ver por non ser cegos)** COL. [Dise cando se ouve unha esaxeración ou unha mentira]. –*Ontesteudeiche toda a tarde como un condenado, así que xa me pode aprobar...* –*Si, home, si, toda a tarde... o que hai que oír por non ser xordos e o que hai que ver por non ser cegos.* // *O que hai que oír por non ser xordos e o que hai que ver por non ser cegos!* (Monforte; inf. e ex. de Sandra Ubeira Rodríguez. O ex. é real); o que hai que oír! (Vigo).

64. **Os collóns contra un canastro** VUL., HUM. [Dise como resposta cando, nos xogos de cartas, alguén di "arrastro!"]. –*Arrastro!* –*Os collóns contra un canastro.* // Melón; inf.: Mª Paz Moreiras Rodríguez.

65. **Ou sexa** [Indica que o que vén despois é unha aclaración do que se dixo antes]. *Uns son beretes, ou sexa, de Chapela; os outros son bogóns, ou sexa, de Teis.* // É unha UF moi corrente.

66. **Outra vaca (máis/vai) no millo!** COL. [Expresa desgusto ou rexeitamento. Utilízase cando alguén fai ou di algo do que non gustamos, co que non estamos de acordo ou que coidamos non ser certo]. –*Dígoche que iso non se fai así.* –*Outra vaca vai no*

millo! que saberás ti disto? // *Outra vaca no millo!* (Bueu, inf.: Carmen Malvido López; Cea, inf.: Rosa Mª Rodríguez Muñoz; Gome sende, inf.: Xulia Mª Sierra Vaquero; Meira, inf.: Anxos Trabada Crende; Santiago, inf.: Mª Xosé Alonso Rodríguez); *outra vaca máis no millo!* (O Cachafeiro, Forcarei, inf.: Margarita López Barreiro; Pantón, inf. e ex. de Mª Montserrat González Fernández; Vigo, inf.: Montse Martí Gayoso); *outra vaca vai no millo!* (A Caniza, inf.: Mª Luz González Domínguez e Mª Lourdes Blanco Rodríguez; Fornelos de Montes, inf.: Mª Belén González Amoedo; Ponteareas, inf.: Begoña Davila Davila; Vigo, inf.: Anxos Hermida Alonso e Rosa Pérez Pérez).

67. **Outro que vai de camiño!** COL. [Expresa desgusto ou rexeitamento. Utilízase cando alguén fai ou di algo do que non gustamos, co que non estamos de acordo ou que coidamos non ser certo]. *Outro que vai de camiño! Cala que non sabes de que estamos a falar.* // Vigo; inf. e ex. de Eva Pazó González.

68. **Peitéanse as bruxas** COL. [Dise cando chove e sae o sol ao mesmo tempo]. // *Peínanse as bruxas* (A Caniza; inf.: Anxela Mª Domínguez Martínez).

69. **Pensas/pensades que o berimbao é gaita? (non, é un ferriño que toca)** COL. [Úsase para recriminar a alguén, para lle dicir que algo que fixo está mal feito ou que está equivocado en algo]. *Neno, non me volvas desatar o mandil que son a túa avoa. Pensas que o berimbao é gaita?* // *Pensas que o birimbau é gaita?* (Arbo; inf.: Pilar Leal Varela); *pensas que o quiringau é festa?* (Matamá, Vigo; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso); *que pensas, que o birimbao é gaita? Non, é un ferriño que toca* (Marín; inf.: Margarita López Barreiro); *pensas que o birimbao é gaita pero é un ferriño que toca* (Cotobade; inf.: Mª Xosé Villar Poceiro).

70. **Perdón polo gato ladrón/lambón (que entrou pola xanela e saíu polo balcón)** COL., HUM. [Dise para desculparse. Tamén o pode dicir a persoa á que se lle piden desculpas para lle tirar importancia aos feitos]. –*Perdón, Xoán.* –*Perdón polo gato lambón.* // *Perdón polo gato ladrón* (Lalín; inf.: Xosé Antón Granxa González);

perdón polo gato lambón (Fornelos de Montes; inf.: Mª Belén González Amoedo); *perdón polo gato lambón, que entrou pola ventana e saliu polo balcón* (Matamá, Vigo; inf.: Anxos Hermida Alonso).

71. Pobre de quen! [Dise cando se comenta algo triste, lutuoso ou negativo, mostrando o desexo de non ter a mesma sorte]. –*Ardeulle a casa e agora quedou sen nada, e nin fillos ten que lle acudan. –Ai, pobre de quen...!*
// Candeán, Vigo; inf. e ex. de Xoán Colazo Pazó.

72. Pois claro! [Úsase para asentir]. –*Van eles tamén? –Pois claro!* // É unha UF moi corrente.

73. Por un puñado de fariña que non queden as papas moles! COL. [Dise cando por moi pouco se pode malograr algunha cousa]. *Non me importa pagar máis un pouco polo ar acondicionado dun coche tan bo como ese, por un puñado de fariña que non queden as papas moles.* // *Por un puñado de fariña que non queden as papas moles* (As Neves; inf.: Ánxela Mª Domínguez Martínez); *por un puñado de fariña que non vaian quedar as papas blandas* (Cangas do Morrazo; inf.: Ruth Noemí Lodeiro Rodríguez).

74. Poucas son as malas fadas [Dise para lle tirar importancia a algo negativo]. *Deixaches unha? Poucas son as malas fadas! Non te preocupes que xa aprobarás esa disciplina o próximo curso.* // Cualedro; inf.: Celia Iturralde de la Fuente.

75. Que che/vos dean bertorella! COL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. *Sempre estás coa mesma leria. Que che dean bertorella, que teño moito traballo!* // Betanzos; inf. e ex. de Mª Isabel Ramilo Rivero.

76. (Que che/lle... faga) bo proveito 1. [Úsase para lle desexar a alguén que lle preste a comida]. –*Bo proveito, señores!* –*Graciñas.* **2.** IRÓN. [Expresa un

desexo negativo para alguén ou indiferenza polo que outra persoa faga ou lle ocorra. Con este sentido úsase a expresión completa]. –*Sabes que lle tocou un milagre de millóns ao cabrón ese do Filipe? –Pois que lle faga bo proveito, a ver se toupa con eles de vez.*
// É unha UF corrente.

77. (Que) Deus o/os... despenda [Dise para se referir a unha persoa moi enferma, desexándolle unha morte rápida e plácida para que deixe de sufrir]. *Pois se tan mal está, que Deus o despenda axiña.* // (Que) *Dios o/a despenda* (Presqueiras, Forcarei; inf. e ex. de Manuel Blanco Rivas).

78. (Que) en gloria estea(n) [Dise despois de mencionar unha ou varias persoas mortas]. *Estaba o señor Cacholo, o padre do señor alcald,e en gloria estea, do que é hoxe dos socialistas.* // É unha UF corrente. Ex.: María Prados Rei.

79. Que pare a burra! COL. [Expresa aborrecemento e a necesidade de acabar con algo excesivo. Equivale a “¡basta xa!”]. *Este home non nos sae da casa nunca, e aínda quere que lle sirva máis! Que pare a burra!* // Caldeliñas, Verín; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

80. Quen che/vos... dera bica quente posta ao sol! COL. [Úsase para criticar a quen di non querer algo cando, en realidade, o está desexando]. –*Agárrao, home, non sexas parvo. –Dígoche que non o quero! –Si, quen che dera bica quente posta ao sol!* // Lalín; inf.: Ánxeles Martín Peón.

81. Quen fixo o mundo que teña man del COL. [Dise para se desentender de algo]. –*Manuel, acaba a sobremesa que vai vir a chuvia e temos que facer as medas da palla. –Estou canso. Quen*

fixo o mundo que teña man del. // Matamá, Vigo; inf.: Anxos Hermida Alonso.

82. Quen non te/o... coñeza que te/o... compre COL. [Úsase para expresar que xa se coñecen as malas calidades ou feitos da persoa a quen se alude]. *Convosco non quero saber nada deses asuntos. Xa me chegou a experiencia. Quen non vos coñeza que vos compre!* // *Quen non te conoza que te compre!* (Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán).

83. Ricardiño, dá volta que levas cartos de menos COL., HUM. [Dise cando hai varias persoas reunidas e unha incomódase e vaise]. // Amoedo, Pazos de Borbén; inf.: María Belén Míguez Míguez.

84. Santo Antonio do ceo! [Expressa admiración ou incredulidade]. *Non o podo crer! Coa boa parella que facían e logo vanse deixar! Santo Antonio do ceo, como está o mundo!* // *San Antonio do ceo!* (Concello de Oímbra; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez).

85. Si tal [Dise para reforzar a afirmación]. *–Non destes conta do recado. –Si tal, e ademais sobrounos tempo.* // É unha UF bastante corrente.

86. Sobe/subiu o demo á cruz! COL. [Dise para expresar asombro, sorpresa ou admiración ante tolarías ou acontecementos pouco comúns]. *Pegoulle ao pai, hai que ver, sobe o demo á cruz.* // *Súbese/subiu o demo á cruz* (Ordes; inf. e ex. de Carlos Calvo Varela).

87. Son tres, Manuel, son tres, que unha está no rego e ti non a ves COL., HUM. [Dise, en xeral, cando alguén traballa pouco ou se esforza pouco e, en particular, cando alguén vai para a veiga e non fai case nada. É máis usado polos mozos]. // Amoedo, Pazos de Borbén; inf.: María Belén Míguez Míguez.

88. Sóprame neste ollo (que teño un lixo) COL. [Díu alguén cando cre que outra persoa o quere enganar]. *–Quíxente chamar por se viñas mais non funcionou o teléfono. –Si, home, si, sóprame neste ollo.* // *Sóplame neste ollo, que teño un lixo* (Muxía; inf.: Pilar Lema Alvarellos); *sóprame neste ollo* [Vigo; inf.: Mª Begoña Alonso González e Margarita López Barreiro (ex.)].

89. Tamén os pratos berregan no alzadeiro COL. [Úsase para lle tirar importancia aos desacordos entre as persoas, ás disputas ou discusións]. *–Mamá, os do segundo están a discutir outra vez. –Sonche cousas normais. Tamén os pratos berregan no alzadeiro, que non ha facer a xente!* // A Estrada; inf. e ex. de Consuelo Davila Lorenzo.

90. Tantarantán casou coa neta, cando lle apunta sempre lle acerta COL. [Dise cando se ouve unha parvada ou algo absurdo ou incríbel]. *–Avoíña, cando sexas moi velliña non teñas mágoa que eu terei conta de ti. –Tantarantán casou coa neta, cando lle apunta sempre lle acerta.* // Matamá, Vigo; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso.

91. Tócalle as cunchas! COL. [Expressa admiración, sorpresa ou desgusto]. *Aínda quería que lle fose limpar a casa! Tócalle as cunchas!* // Caldeliñas, Verín; inf. e ex. de Marcos Lago Álvarez.

92. Un carrabolás coas pernas para atrás COL., HUM. [Dise, xeralmente aos nenos, como resposta á pregunta "que me tras?"]. *–Que nos tras? –Un carrabolás coas pernas pra atrás.* // *Un carrabolás coas pernas pra tras* (Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán); *un corobelás cun peido detrás* (Nogueira de Ramuín; inf.: Iolanda Alonso Regueiro).

93. Un home é un home, aínda que a muller lle pegue COL., IRÓN. [Expressión que se di referíndose a quen aínda que non teña autoridade

aparenta que si a ten]. // *Un home é un home, anque a muller lle pegue* (Vedra; inf.: Henrique Neira Pereira).

94. **Un home que tiña pixo** VUL. [Emprégase para responder a quen pregunta "quen cho dixo?". –*Quen che dixo que eu falara mal de ti, eh?, quen cho dixo?* –*Un home que tiña pixo.* // Vilarreme, Escarón; inf.: Mª Paz Moreiras Rodríguez.

95. **Vai/ide á casa da veciña ver se estás/estades ti/vós / vai/ide á casa de NOME PROPIO ver se estás/estades ti/vós** COL., HUM. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar. Úsase sobre todo cos nenos]. –*Mamá, abúrrome. Que fago? Que fago? Que fago?* –*Vai á casa da Milia a ver se estás ti.* // *Vai á casa da veciña/home a ver se fas ti* (Ordes; inf. e ex. de Carlos Calvo Varela).

96. **Vai/ide á merda** VUL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. *Ide á merda e deixádeme en paz dun carallo dunha vez.* // É unha UF moi corrente.

97. **Vai/ide ao carallo! / vai/ide para o carallo!** VUL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. *Boh, ide pró carallo!* // UF moi corrente.

98. **Vai/ide buscar a pedra de afiar agullas** COL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. // *Vai/ide busca-la pedra de afiar agullas* (Vedra; inf.: Henrique Neira Pereira).

99. **Vai/ide cheirar o cu ás carrizas!** VUL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. // O Carballiño; inf.: Amparo Alba Puerta.

100. **Vai/ide chorar a Cangas!** COL. [Dise para se desentender de quen non para de pedir, pide de máis ou se queixa de algo]. *Que che teño que subir a nota do exame? Mira, neno, vai chorar a Cangas.* // É unha UF corrente en Vigo.

101. **Vai/ide rañala (contra un pau)** VUL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. // *Vai rañala* (Inf.: Ánxeles Martín Peón); *vai rañala contra un pau* (Maceda; inf.: Victoria Pérez Rodríguez); *vai rañala-la cona!* (As Neves; inf.: Mª Dolores Barbeito Lorenzo); *vai rascar a cona* (Vigo).

102. **Vai/ide rascar os pés!** VUL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. *Xa estou farto de roupa vella, vai rascar os pés.* // Cangas do Morrazo; inf. e ex. de Beatriz Dacosta Molanes. Tamén é corrente en Vigo.

103. **Vai/ide ver se chove** COL. [Exclamación de rexeitamento coa que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. *Sabes o que che digo? Vai ver se chove!* // *Vai mirar se chove* (Vigo; inf. e ex. de Anxos Hermida Alonso).

104. **Volta a burra ao millo!** COL. [Dise cando alguén teima nunha cousa]. *Volta a burra ao millo! Que non, que che digo que non é así!* // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán.

105. **Xa comín era gaitero (, xa bebín tamborileiro)** COL., HUM. [Dise como resposta cando alguén rexeita o convite feito para comer e di "xa comín". A segunda parte pódela dicir calquera das dúas persoas]. –*Quedas a comer?* –*Non, xa comín.* – *Xa comín era gaitero, xa bebín tamborileiro.* // *Xa comín era gaitero, xa bebín tamborileiro* (Gondomar, inf. e ex. de Xoán Colazo Pazó; Porto do Son, inf.: Dolores Calo García); *xa comín era gaitero* (Parada das Achas, A Caniza).

106. *Xa morreu por quen tocaron*

COL. [Dise para lle lembrar a alguén que cómpre esquecer un determinado asunto]. *Xa morreu por quen tocaron, deixade dunha vez esa discusión que xa non hai que lle facer.* // Vilamelle, Pantón; inf.: Clara de la Torre Buxán).

107. *Xa vou vello para fadas* COL.

[Aplícase a cousas que non se cren, a cousas inverosímiles]. *Si, ho, si, e que máis..., déixate de lerias que xa vou vella pra fadas.* // Bueu; inf.: Xosé Manuel Xuncal do Río.

108. *Xan da Estrada está como estaba* COL.

[Aplícase a situacións nas que se queda como se estaba]. *O que gañou pola mañá perdeuno pola tarde. Xan da Estrada está como estaba.* // Vedra; inf. e ex. de Henrique Neira Pereira.

Bibliografía

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais gallegas. Verba*, Anexo 52. Universidade de Santiago: Santiago de Compostela.
- CASTRO OTERO, Salvador *et alia* (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Xunta de Galicia, Museo Massó.
- VEIGA DÍAZ, Maite (1996): “Pequena contribución á fraseoloxía galega”, *Cadernos de lingua* 14, pp. 85-100.